

Monimuotoisen saamelaisuuden heijastuksia

Rawdna Carita Eira, Irene Larsen, Hege Siri & Sigbjørn Skåden, *Tuulisolmut. Valikoima saamelaista nykyrunoutta*. Suom. Kaisa Ahvenjärvi. Poesia 2018. 113 s.

Kaisa Ahvenjärven toimittama ja kääntämä runokokoelma *Tuulisolmut* on valikoima neljän norjansaamelaisen runoilijan, Hege Sirin, Rawdna Carita Eiran, Irene Larsenin ja Sigbjørn Skådenin lyriikkaa. Teoksen 1960–70-luvuilla syntyneet runoilijat kirjoittavat pohjoissaameksi ja norjaksi. Saamelaiseen nykyrunouteen sukeltava teos sisältää myös Ahvenjärven valaisevan esipuheen, joka esittelee runojen teemojen lisäksi saamelaisen kirjallisuuden keskeisiä piirteitä pohjoista historiaa sivuten. Ahvenjärvi on väitellyt saamelaisesta nykyrunoudesta vuonna 2017.

Tuulisolmut on merkittävä kulttuuri-teko, sillä etenkin saamelaista nykyrunoutta ei ole liiemmin suomennettu. Ahvenjärven herkkä ja tarkka käännöstöy huomioitiin perustellusti Ylen vuoden 2018 Kääntäjäkarhu-palkinnolla. 2010-luvulla suomennetuista teoksista Ahvenjärvi nostaa esipuheessa esiin Kaija Anttosen kääntämät Rauni

Magga Lukkarin *Äitejä ja tyttäriä* sekä Rose-Marie Huuvan *Kylmä kumppani* -runoteokset (2013). Lisäksi Anttonen on toimittanut 1940–50-luvuilla syntyneen kirjailijasukupolven runoutta esittelevän kokoelman *En laske en koskaan* (2015), jolle *Tuulisolmut* asettuu ikään kuin jatkumoksi.

Kokoelmasta välittyy kuva siitä, mitä saamelainen nykykirjallisuus voi olla. Sirin, Skådenin, Larsenin ja Eiran runoudessa näkyvät muodon ja sisällön uudistaminen sekä ylirajaisuus. Heidän edustamansa kirjallisuuden postmoderni aalto liittyy laajempaan kulttuuriseen ilmiöön kirjallisuuden heijastaessa paitsi saamelaiskulttuurin monimuotoistumista myös sen kompleksisuutta. Identiteetti ei ole enää tiukasti sidoksissa kieleen, elinkeinoihin tai kotipaikkaan, vaan se voi muuntua ja löytyä väljemmin mistä tahansa ympäristöstä. Tarve muodostaa uudenlainen suhde suuliseen perinteeseen ilmenee joiun piirteiden periytymisestä runouteen, mutta myös esimerkiksi saamenkielisen räpin esiinmarssissa 2000-luvulla.

Valikoiman kirjailijat ovat koulutautuneempia kuin aiemmat saamelaiset kirjailijasukupolvet, ja kirjallisten konventioiden tuntemus näkyy ilmaisussa. Vaikka kirjailijoiden tyyli eroavat toisistaan, teoksen runoista voi havaita runsaasti yhteisiä, postmodernille tun-

nusomaisia piirteitä. Aiheet voivat olla arkipäiväisiä, historia sekä myyttinen aines ovat läsnä ja nostalgiaa hyödynnetään, mutta sitä myös ironisoidaan. Runoissa saattaa yhdistyä monia eri tyyliä; alatyylisiä sinkoudutaan lyyriseen ilmaisuun, säemuodosta proosamaiseen suorasanaisuuteen tai kokonaan eri tekstityyppeihin kuten chat-keskusteluun. Ylirajaisuus ja kieli temaattisina ja tekstuaalisina elementteinä yhdistyvät fragmentaarisuuteen, kun saamenkieliset sanat vilahtelevat valtakielellä kirjoitetussa tekstissä. Narratiivinen tekniikka tuo esiin monikielisen todellisuuden sekä alkuperäiskansojen menneisyyden yhteyden kolonisoituun nykyisyyteen.

Teoksen avaa valokuvaajana ja lastenkirjailijanakin tunnettu runoilija Hege Siri (s. 1973) ja päättää runoilija Irene Larsen (s. 1964). Merisaamelais-taustaiset Siri ja Larsen kirjoittavat norjaksi, mutta molempien teksteissä esiintyy paljon saamenkielisiä sanoja ja nimiä. Nykyhetken kytkös oman kulttuurin menneisyyteen ja saamelaiseen mytologiaan on olennainen osa kummankin teoksen todellisuutta, mutta perintö on valjastettu yksilön kokemusmaailman kuvaamiseen pikemmin kuin kansallisen identiteetin voimistamiseen. Mielenkiintoista on, että molemmilla on suomennettujen runojen joukossa noita-aiheiset sarjat. Mutta siinä mis-

sä Larsenin shamaani harhailee ja twiit-
tailee neonkeltaisessa pyöräilytakissa ai-
katasojen läpi, on Sirin lyyrinen Noaidi-
sarja hyvä esimerkki hänen hillitymmäs-
tä tyylistään.

Sirin runot ovat hänen toistaisek-
si ainoasta runokokoelmastaan *silmän-
räpäys muutama tuhat vuotta* (2009).
Niissä piirtyy pohjoisen rannikon luon-
to – sen meri, porot ja parveilevat linnut.
Ilmaisu on harkittua ja sanat putoilevat
paperille kuin lumihuutaleiksi tiivisty-
neet ajatukset. Runoissa käsitellään maa-
ilman rakentumista kielen ja joiun kautta
ja otetaan siten kantaa kielipolitiikkaan.
Sirin runojen puhuja ei ole oppinut saa-
mea vanhemmiltaan. Hän hakee paik-
kaansa sukupolvien ketjussa pohtien,
millä tavoin elävät kantavat mukanaan
kuolleita sekä aiemmin eläneiden tapo-
ja ja tarinoita. Samalla hän miettii miten
tulisi elää, jottei olisi jo valmiiksi kuollut.

Larsenin runokieli on Siriin
verrattuna tarinallisempaa, ja säemuo-
toon sekoittuu usein proosamaisia, ko-
konaisia virkkeitä. Valikoimassa jul-
kaistut runot ovat peräisin kokoelmas-
ta *Mustan auringon safari* (2013), jossa
saamelainen mytologia ja 2000-luvun
urbaani nykytodellisuus sulautuvat yh-
teen muodostaen omalakisien maail-
man. Naiseus, hedelmällisyys ja seksu-
aalisuus nousevat teemoiksi, kun Larsen
uudelleenkirjoittaa mytologioita vaikut-

tavalla, ruumiillisella ja groteskilla kie-
lellä. Monitasoisissa runoissa käsitellään
puhujan suhdetta karhuun, jonka kanssa
hän on vanhan tarinan mukaisesti saa-
nut lapsen. Samaan aikaan puhujan elä-
mä näyttyy arkisena, jopa itseironi-
sen banaalina hänen käydessään tera-
peutilla ja joikatessaan humalassa taksi-
kuskille. Aikatasojen, arkisen ja myytti-
sen törmäyttäminen synnyttää komiik-
kaa, mutta puhujan hahmosta välittyy
hilpeyden sijasta tragikoomista alakulua.

Saamelaisessa kulttuurielämässä
vaikuttava Sigbjørn Skåden (s. 1976)
lukeutuu saamelaisrunouden uudista-
jiin. *Prekariaatin laulu* -runokokoelman
(2009) kokeellinen lyriikka ammentaa
niin vanhasta joikuperinteestä kuin glo-
baalista rockkulttuurista. Rocklyriikasta
tutut ”hey ho” ja ”hey hey” -huudahduk-
set sekä joikua muistuttavat ”heeeiooo
loolaa” -ilmaukset, digitaaliseen kult-
tuuriin viittaavat kirjoitusmerkit, web-
osoitteet sekä tavaramerkit vilistävät
typografiselta asetelultaan levottomissa
säkeissä. Monien kulttuuristen vaikuttei-
den lisäksi Skådenin runoissa yhdistyvät
humoristisesti eri kielet ja tekstityypit.

Skåden hyödyntääkin postmoder-
nille ja myös saamelaiselle kirjallisuudelle
tyypillistä ironiaa. Säkeissä parodioidaan
ironisen jäljittelyn ja toiston
keinoin muun muassa rockkulttuuriin ja
-lyriikkaan liittyviä kliseitä. Huutia saa-

vat myös voimakkaan hegemonista mas-
kuliinisuutta edustavat asenteet ja puhe-
tavat sekä uusliberalistisen eetoksen lä-
päisemä menestyksen ihannointi. Iro-
nian käytön voi nähdä kannanottona se-
kä yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen
että saamelaisten kolonisoituun men-
neisyyteen kytkeytyviin kysymyksiin,
jotka tematisoituvat runoissa.

Ironisen kaiuttamisen ohella
Skådenin runoissa esiintyy huumoria
tuottavia ristiriitoja. Huvittavuus juon-
tuu erilaisista tyyli- ja rekisterien
vaihdoksista, kun vaikkapa ylevä kieli tai
juhlallinen tyyli sekoittuu arkiseen sä-
vyyn. ”Viimeinen vaeltaja” -runon ironi-
soitu ja profeetallinen puhuja maalailee
mahtipontisia mielikuvia karavaanari-
elämästä, joka paljastuu ankeaksi perhe-
matkaksi: ”Minä se olen, / viimeinen
vaeltajamme; / Tornion rikkaita maita
kulkemassa / asuntovaunulla / kuumana
kesäpäivänä”.

Laulaja, käsikirjoittaja ja runoilija
Rawdna Carita Eira (s. 1970) taas liittyy
runokokoelmallaan *juokse tummakorva
juokse* (2011) huomattavasti perinteis-
empään saamelaiskirjallisuuden tradi-
tioon, mistä kieliävät myös lukuisat viit-
taukset Nils-Aslak Valkeapään tuotan-
toon. Menneisyys ja nykyisyys yhdis-
tyvät konkreettista kieltä suosivan Ei-
ran poronhoidon arkea kuvaavissa ru-
noissa, jotka saavat paikoin myös inho-

realistisia sävyjä: ”keskellä huonetta / roikkuu ruho / kylmät valkoiset reidet / harottavat kattoon päin / valo välähtelee / neljän sormen levyisessä rasvassa”.

Eiran runot herättävät pohtimaan sorron muotoja, joita saamelaisiin on valtion ja valtakulttuurin taholta kohdistettu. Kokoelman nimi tuo mieleen yhdysvaltalaisen saarnaajan Nicky Cruzin omaelämäkerrallisen kulttiteoksen *Run Baby Run* (1968), joka on kuvaus väkivaltaisen jenginuoren pelastuksesta. Eräänlaisesta selviytymiskamppailusta on toisesta kyse myös saamelaisen kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen kohdalla. Eiran runoissa lannistumaton poro tummakorva märehtii maailman pauhusta piittaamatta ja rikkoo aita kapi-nallisesti virnuillen. Väliin mystisiä vi-vahteita henkivissä säikeissä identiteet-tikysymykset kietoutuvat kolonialismin vaikutuksiin, kun puhuja pohtii suhdet-taan saamelaisuuteen. Hän ei osaa tehdä kahviuustoa, mutta muistaa *áhkun*, iso-aitinsä kädet.

Tuulisolmut-teoksen runot kuvasta-vat saamelaisen kulttuurin elinvoimaa ja monimuotoisuutta omaäänisesti ja raik-kaasti. Runoista ilmenee, kuinka monet tavat ja perinteet ovat voimissaan ja saa-vat jatkuvasti uusia muotoja. Intertekstuaaliset viittaukset muodostavat runo-jen ympärille verkoston, joka kurottaa myös menneeseen ja myytteihin. Näh-

tävissä on kuitenkin halu irrottautua varsinkin saamelaiselle runoudelle tyy-pillisestä toisteisuudesta ja aforistisuu-desta. Saamelaisen kirjallisuuden moni-kielisyys tulee esiin, mutta saamelaisuus näyttäytyy lopulta kielirajoja merkitse-vämpänä. Kiitos kuuluu myös suomen-tajalle, joka auttaa lukijan nautinnollises-ti kielimuurin yli.

Pilke Salo ja Annariina Valtanen

Kirjoittajat opiskelevat Tampereen yliopis-tossa kirjallisuustiedettä.